

„Nekem nincs két valóságom”

GÉCZI JÁNOSSEL ÁFRA JÁNOS BESZÉLGET

Áfra János: Beszélgetésünk apropója egyfelől egy friss megjelenés, másfelől pedig az, hogy a vizuális költészeti és képzőművészeti életműve egy részét a városhoz sok szállal kötődő Gécz János nemrég a Déri Múzeum gyűjteménye számára ajánlotta fel. A *szépiró olvas* eseménysorozat alapvetéséhez igazodva a pálya alakulását meghatározó inspirációs forrásokat, olvasmányélményeket állítjuk előtérbe a művelődéstörténeti, neveléstörténeti, kutató biológusi és szerkesztői szerepkörben is otthonosan mozgó alkotó esetén. János, te egy közelben található, immár mindössze kétezres lélekszámú faluban, Monostorpályiban születél és nevelkedtél. Jelenleg emeletnyi magánkönyvtárad van otthon Balatonalmádiban, de már gyerekkorodban is kötetek vettek körül? A szüleid mivel foglalkoztak? Volt a közvetlen környezetben olyan, aki a figyelmedet az irodalom irányába terelte?

Gécz János: Apai részről a Partiumból származunk, innen 30-40 kilométerről, de hát az államhatár megváltozása a mi családunkat is feldarabolta száz éve. Az anyai ág Gútáról, a Vág Dunába torkollásának helyéről áttelepített szlovák közösség. Az apai rész iparosokból állt, felmenőim férfiúi – nagypapámmal bezárólag – kovácsként keresték a kenyerüket, de apámat asztalosnak taníttatták, a kuzmicskovács vonalat pedig nagyapa fiútestvérei vitték tovább. Anyám Medgyesegyházáról jött erre a vidékre férjhez, már házasan vált tanítónővé. Iparoscsaládnak számítottunk, de ez értelmiségi helyzetbe hozott bennünket. Nekem nem kellett a falusi gyerektársaimhoz hasonlóan tevékenykednem, nem volt szégyen az időmet magamra fordítani. Állatkertet csináltam például befőttesüvegek felhasználásával, meg beültettem apám szőlőjét papírnárfákkal, hogy elkerítsem a területet.

Az anyai ág – nyilván mert jobb módban élt – családcentrikusabb lehetett. A nagy família gyakran összejárt, sokszor közösen végezték az évszakos munkákat, segítették egymást. Több falusi, illetve békéscsabai eseményre magam is emlékszem. Színházban, bábszínházban, néptáncbemutaton, cirkuszban először a nagyszüleimmel voltam, holott ők a tévesztésig a medgyesegyházai földek Mezőkovácsháza felé eső részén, tanyán éltek, messze a településtől. Egyetlen tanyabokorban volt fellelhető a 19. században a Felvidékről áttelepített teljes rokonság, de a dédnagyapai föld a gyermekek szerint folyamatosan kisebb egységekre esett.

Dédnagyapám, amikor a századik évéhez közel a halálát érezte, megrendelte a koporsóját, hogy megoldja a családra váró feladatok egyik részét. Szép, lakkozott, diófa koporsóra vágyott, suhogó selyemmel bélelte. A készítő az igénynek megfelelően többször átalakította azt, de dédi nem halt meg még jó ideig. A tárgy a padlásra került, az egyik néném, aki özvegy lévén gondozta az apját, abban tárolta a diót. Ha sütéshez szükség volt rá, nekem kellett érte felmászni a kamrai falétrán. Efféle habókosnak tekintett alak több is akadt a családban, az egyik – egy klassz festő – kalapokat gyűjtött, olykor több is volt belőlük a fején, a másik Bródy Sándor-kutató irodalomtörténész lett, aki megígérte anyámnak, hogy ha majd találkozik egy szakácskönyvkiadóval, a figyelmébe ajánlja őt.

Áfra János: A kevert identitás, illetve az értelmiségi különállás, a sajátsterű léthelyzet a falusi közegben okozott idegenségérzetet számokra gyerekkorodban?

Géczi János: Anyám tanítói szerepe privilegizált helyzetet teremtett a családjá és a gyermekei számára. Mindezt én akkor nem regisztráltam – majd csak később, amikor az általános iskola után nem kellett kenyérkereső foglalkozás után nézni, hanem középiskolába mehettem, s mindezt a família nem nehezményezte, ámbár a falusiak szóbeszéd tárgyává tették. Mi a tanítót szerető és tisztelő helyiek által elfogadott módon éltünk. A kiterjedt rokonság miatt, és mert hamar lett autónk, külföldre jártunk, nyaralni is mehettünk, én meg közben rengeteget olvashattam. A család bejárta fél Európát. Apai részről ez részben flancolás volt, részben meg szokatlan az a fajta nagy családi kapcsolattartás, ami a tót részről jött. Tehát igen, a falu átlagához mérten másféle módon élés, az identifikációs kérdések azért jelen voltak a családban.

Áfra János: Nyelvi szinten is megjelent ez? Hogyan hatott a szocializációra?

Géczi János: A nagyszüleim gyakorlatilag tótul beszéltek, de persze jól értettek magyarul is. Bennünket nem tanítottak szlovákul, anyám tehet róla, bár maga vállalta a nemzetiségét. Idősebb korában, miután sztrókot kapott, már csak kétféleképpen lehetett vele kommunikálni: vagy énekelve, mert úgy tudott válaszolni is, vagy pedig tótul. A mondatszerkesztéseimben, a beszédhangsúlyaimban máig érezhető némi szlovákosság.

Áfra János: Sokat olvastak neked gyerekként? Volt-e olyan meghatározó korai olvasmányélményed, amelyre visszavezethető az irodalomszereteted?

Géczi János: Esténként, persze óvodás koromban, sok filmet néztünk, apám feladata volt a diavetítő összerakása és a vetítés. Apám akkortájt érettségizett le, amikor a nagyobb húgom, illetve magam is. Ő amúgy inkább megszenvedte az ilyesféle életet, anyámnak mindvégig igénye volt a változatosság, a mozgás és a kulturális közéletben való tevékenykedés, illetve utóbb csak a jelenlét. A felolvasás rámaradt. A húgom egészen más filmeket, majd könyveket szeretett, a királylányosat, meg a csíkosakat és pöttyösöket, én meg a természetleírásokat, egzotikus helyszíneken játszódókat és olykor a kardozósakat. Az egyikünk mindig duzzogott.

Anyám barátnőjétől, Jánszky Verától kaptam életem első „komoly” könyvét. Móricz Zsigmondnak a pici, puha fedeles, Olcsó Könyvtár sorozatos *Mese a zöld fűvönjét*. Persze sok-sok gyerekkönyvünk lett, hiszen anyám hetente járt, többnyire szombatonként a debreceni tanítóképzőre, s nem volt olyan hét, hogy ne egy új darabbal érkezett volna haza. Ez adott ritmust a hétnek: mire szombat este lett, igyekeztem bevégezni az előzőleg kapott kisebb-nagyobb könyv elolvasását. Tersánszky Józsi Jenőtől, Mórától is így olvastam, aztán kezdtem megkapni mesegyűjteményeket, például Benedek Elektől, majd a Verne-, Jókai-regényeket. Nemes Nagy Ágnes *Az aranyecsetje* is emlékezetes olvasmányom. Én a memoriterekben mindig rossz voltam, de ebből a műből a mai napig tudok idézni. No meg ifjúkorom Radnótijától, az *Ikrek havából*.

Áfra János: Az általános iskola alatt mely impulzusok voltak azok, amelyek a biológia, a környezetismeret vagy épp az irodalom irányába tereltek?

Géczi János: Szerettem iskolába járni. Nem volt szégyen tanulni. A szégyen az lett volna, hogyha szólni kell érte. Olykor szükségem volt segítségre, ez is természetes lehetett, de mivel apám a műhelyben dolgozott, anyám pedig tanított vagy dolgozatokat javított, mi többnyire magunkban készültünk. Anyám kolléganője, a felső tagozatos osztályfőnököm, Tályai Erzsike néni, aki amúgy matematikát tanított, már alsósként nekem ajándékozott egy tengerbiológiai könyvet. Az Alföld és a Nyírség találkozásánál, a nyírlápok között a tenger mélyvízi világáról olvasgathattam akkor, amikor még élővilágot sem tanultam, nemhogy biológiát! Amúgy a mai napig nem tudok úszni, holott az év jelentős részében Horvátországban, a tenger mellett élek, ha éppen nem a Balatonnál. Mindenesetre ez a könyv döntötte el, hogy az élő természet felé fordultam. Nagyjából ebben az időben jelent meg a televízió is, sok ismeretterjesztő műsort sugároztak, ami megerősítette az élőlények iránti vonzalmamat.

Áfra János: Nektek akkor már volt tévétek?

Géczi János: Nagyon korán, a 60-as évek elejétől. De mindenféle más is. Apámék szerettek hanglemezeket hallgatni. Mondjuk, nem olyanfajta zenét, ami engem izgatott.

Áfra János: Középiskolai éveidet már Debrecenben töltötted, a Tóth Árpád Gimnázium (TÁG) diákjaként. Milyen oktatók vezették a figyelmedet? Átlátható volt-e már számodra az itteni irodalmi élet? Maradandóan hatott-e rád ez a közeg?

Géczi János: Röviden beszélni Debrecenről nem lehet. A világra nyílásom helyszíne volt a város, ahol rájöttem arra, hogy egy-egy helyen ott található a múlt – a gimnázium mögött Tóth Árpád életműve, a Nagytemplom mögött a gályarab prédikátorok sorsa. Új mentalitású közegbe kerültem, amely hidegebb, mint a tótok evangélikus világa. Olyan iskolába, ahol az osztályunkba talán 45-en jártunk. Biológia-kémia tagozat, fantasztikus tanárok, tehetséges osztálytársak, egyénre szabott gondoskodás! Orvos lett sok mindenkiből, de a szülők sem voltak mások, ha egyikük-másikuk meghívott, láttam, hogy 4000 kötetes könyvtáruk van, s ha éppen latint tanultunk, az apa – értetlenségemet látva – elkezdte tanítani az egyik ragozást. Katartikus élmény volt. Az is, amikor valamelyik osztálytársam figyelmeztetett, hogy kucsmában ne nyaljak fagyaltot, még ha tél van, akkor se.

Az első két gimnáziumi évben kollégiumban laktam, s másokkal ellentétben nem éreztem ott jól magam – 40 emberrel együtt közös hálószobában vagy szilencium idején a tanulóteremben. A szüleimnél elértem, hogy albrétbe kerülhessek. Egy hentes családjánál volt egy kis szobám, ahol a magam életét élhettem, az már elfogadható volt. Akkor fedeztem fel a valódi Debrecent. Megismertem a Nagyerdőt, az egyetem mögötti Fűvészkertet, a mozikat, az utcákat és a tereket. És sok-sok iskolai programon vettem részt, mert kedveltem Póser Pál tanár úr földrajzi és Zsuga Anikó irodalmi önképzőkörét.

Zsuga Anikó nélkül, aki frissen végzett magyartanárként ragadott magával mindegyikünket, azt hiszem, csak biológus lennék. Jó volt, ahogy Csokonairól beszélt,

elvitt minket Julow Viktor egyetemi előadására, behozta Bari Károly friss könyvét az órára, s Villont, hogy tőlük olvasson fel, no meg Jancsó Miklós-filmeket néztünk a városi moziban, sőt, Berek Kati és Nagy László is megfordult a gimnáziumban. A TÁG-ban magától értetődően kínálták fel számunkra a természettudományi tudást és vele együtt a kortárs kultúrát.

Amikor megjelent Pilinszky János *Nagyvárosi ikonokja*, egy órák közti szünetben megkaptam Zsuga tanárnőtől a kötetet. Annak a könyvnek a szépsége etalon lett számomra. Versírásba azért kezdtem, hogy a tanárnő figyelmét magamra vonjam. Hát nem ez a normális? Már bocsánat, de egy jó tanárnő ezt ki is használja. Arra kért, hogy minden héten olvassak annyi József Attilát, amennyit akarok, jegyzeteljek, s a kérdéseimet majd a Fűvészkertben megbeszéljük.

Harmadikos koromban ő volt az, aki a Sárospataki Diáknapokra tucatnyi versemmel beneveztetett – Keszthelyi Rezső-utánpótlás valamennyi –, Kiss Tamás válogatta tovább az anyagot, minősített párat. Emiatt harmadikos tanulóként jelentek meg először verseim, mégpedig a *Napjaink* nevű miskolci folyóiratban. Azután ismerhettem meg Aczél Gézát, aki végigkövette eddigi életemet. Nem barátként – az a nyolc év, ami köztünk van, nemzedéki távolság –, de közeli kollegiális viszony fűz hozzá. Közölt az *Alföldben*, később beválogatott a *Képversek* című vizuális költészeti kötetébe, mindig odafigyelt rám, és állandóan azt mondta, addig jó nekem, amíg fekete ló vagyok. Nehezen jöttem rá, mit jelent a fekete lóság, de már tudom.

Persze sok ifjú költővel, irodalmárral találkoztam Debrecenben, de majd a szegediek válnak társakká. Már egyetemistaként ismerkedünk meg az *Alföldhöz* kötődő Keresztury Tiborral, Mészáros Sanyival, illetve Osztóján Bélával, Csengey Dénessel, ám a *Vadnarancsok* botrányai után nem érdekelt tovább az irodalmi élet, és lazultak ezek a kapcsolatok.

Áfra János: A középiskolai irodalmi sikerek ellenére hogyhogy mégis kutatóbiológusnak jelentkeztél, és miért épp a szegedi József Attila Tudományegyetemre? Egyértelmű volt, hogy elhagyod Debrecent?

Géczi János: Egyértelmű. Bár érettségim előtt beleszerettem a bábozásba, s megéreztem az amatőr művészeti mozgalom közösségének a varázsát. Az irodalom is tetszett. Ugyan gondoltam, hogy a művészet nem hagy el, de inkább vonzott a természettudomány racionalizmusa. Akkoriban épült a Szegedi Biológiai Kutatóközpont, amelynek nagy volt a vonzereje. Kihívásnak éreztem, hogy kevés alkalmas kerülhet be a kutatók közé. Orvosláshoz nem éreztem tehetséget, szemben az összes osztálytársammal. Nem volt akadálya, hogy a saját fejem után menjek. Zsuga Anikó bánatára nem jelentkeztem magyar szakra.

Áfra János: A manapság ritkábban emlegetett költő, Baka István néhány évvel előtte végzett a szegedi egyetemen, és úgy érzem, a jelenléte a te pályád alakulására is hatással volt. A nemrég az *Alföldnek* küldött [a beszélgetés óta megjelent: 2023/11, 4–5.] *Terzinák Bakáról és Mészöly Miklósról* versed címével kapcsolatban felvettem, hogy az egyfajta hierarchiát jelez, amely akár félreérthető is lehet, azt sejteti ugyanis, mintha Baka István jelentősebb szerző lenne, mint Mészöly, erre azt mondtad, hogy így is van. Elmondanád, miért gondolod ezt?

Géczi János: Katonaként a *Tiszatáj*ban olvastam az első Baka-verseket. Őt magát már Szegeden, Zalán Tibor és Ilia Mihály jóvoltából ismertem meg, éppen akkor költözött vissza Szekszárdra, és kezdett el a *Kincskereső* szerkesztőségében dolgozni. Ott volt három-négy szoros barátságú közös évünk, a hazai irodalomba ő vezetett be. A személyes viszonyon túl is úgy gondolom, hogy ugyan a magyar irodalom nagyszerű, de nem elég a radikálisan új esztétikájú költőnk. Bakát közülük valónak találok. Imponáló a fegyelmezettsége, a verskultúrája, a klasszicizáló-antikizáló világot imitáló gyakorlata, felemelő az orosz irodalom iránti figyelme és rajongása, s nem kevésbé a kétnyelvűséget előnyre transzformáló képessége. Rendkívül radikálisnak találok a poétikáján túl az antropológiáját is, hiszen új emberszemléletet hoz – ez mondatja velem, hogy unikális költő. De nagyon szeretem Mészölyt is, az új magyar prózanyelvet kialakító mesterként tisztetem. Azokban a művekben a legerősebb, ahol ott sejthető Polcz Alaine.

Áfra János: Költői pályádat kezdettől végigkíséri egy vizuális költészeti érdeklődés, amely megfigyelhető már a szegedi *Bölcsész* című egyetemi lapban közölt 1978-as megjelenésben is. Annak, hogy a szövegek képi kifejezőerejére kezdettől tudatosan építész, tipográfiai megoldásaival, a beékelt ábrákkal és az anyagot záró vizuális költeménnyel első, *Vadnarancsok* [1982] című verses kiadványod és az egy évvel későbbi *Léghajó és nehezeke* [1983] szintén tanújelét adja. Hogyan talált meg, miért vált meghatározó inspirációs forrássá számodra az experimentális költészeti hagyomány?

Géczi János: Ezt a fajta tevékenységet Baka mélységesen utálta. Érdekes azonban, hogy az akkori tanára, későbbi barátja, Ilia Mihály volt az, aki megismertette velem a vajdasági irodalomban jelen lévő erős törekvést. Az *Új Symposion* körében, miközben nagyon figyeltek a kortárs európai irodalmi szemléletre, nem idegenkedtek ettől a több ezer éves megjelenítési formától sem. Amúgy az is érdekes, hogy Baka élete végén tudtommal már szelídebben bánt nem egy vajdasági pályatársával, talán miután rájött, hogy maga sem kevésbé radikális, nem riasztotta annyira másoké sem.

Két vajdasági biológushallgató-társam hozta az *Új Symposiont*. Tőlük kaptam meg Ladik Katalin *Ballada az ezüstbicikliről* című könyvét is. Eleven kapcsolatban volt a szegedi és a vajdasági közeg, s ha Ilia üzente vagy mondta, hogy nézzek be hozzá, lehetett tudni, hogy ott ül valaki nála a Vajdaságból. Vagy Erdélyből, a világ különböző helyeiről. Ilia, akiket csak lehetett, összekötött. Nagyon figyelt, hogy ezek a személyes kapcsolatok létrejöjjenek.

Áfra János: A generációból és a következőből többen tudtak kapcsolódni ehhez a kifejezőmódhoz, volt ekkoriban egy megélnékült figyelem a vizuális költészet iránt. Mi idézte ezt elő esetekben? Kassák Lajos mellett kik voltak a viszonyítási pontjaitok?

Géczi János: Amikor egyetemre kerültünk, Magyarországon többek között Nagy László-, az egyetemeken pedig Petri György-kultusz volt, ami a politikai versek miatt alakult ki, és részben a Vajdaságból érkezett hozzánk. A nemzedékem jellemzően nem államhatáron belül akart létezni, magam is kapcsolatba kerültem erdélyi, felvidéki, kárpátaljai, majd nyugatinak mondott kortársaimmal is, és révükön nem egy idősebbel.

Az experimentális költészethez nekik több közük volt, mint az anyaországiaknak, nem pusztán a neoavantgárd karakter okán, hanem mert annak művészetek közöttisége alkalmat adott az összművészeti jellegű igények megnyilvánulásaira. Kassák és köre kiindulás és szentség egyszerre, ami, valljuk be, elég lehetetlen helyzet. Magam – a *Vadnarancsok* képversét kivéve – nemigen követtem a kassáki lineáris verseszményt, inkább a német konkrét költészet felől tájékozódtam, a szó törmelék alatti világa iránt érdeklődtem, tehát egy vizuálisabb irányba mentem, majd a dél-amerikai és az itáliai mozgásokat találtam inspirálónak és társadalmilag érvényesnek. A vajdaságiak, szlovénok, horvátok akkori irodalma volt kezdetben a közvetítő ehhez.

Áfra János: Személy szerint engem az *Elemek* [1986] című kötet elfektetett „g” betűjéből megformált hangya – ez a találóan egyszerű gesztus – ragadott magával a munkásságodból elsőképp, még az egyetem elején. Ebben a könyvben a lineárisan olvasható szabadversek mellett apollinaire-i formaalkotó képversek, inkább a kassáki hagyományhoz illeszkedő kalligrammák, konkrét költemények és lettrista alkotások is helyet kaptak, de talált szöveges és manipulált fotók, valamint a textus és kép dialógusára építő xeroxok is. Ez még a keresgélés időszaka, vagy mi magyarázza ezt a műfaji heterogenitást?

Géczi János: A heterogenitás az útkeresés jelzője, az pedig, hogy ezt a sok irányba való nézdegélést nyilvánosság elé engedtem, akkor úgy gondoltam, hogy az alkotói szabadság része. Amikor kiderült a posztmodern eklektikaigénye, ennek az illetén bőségét kárhoztattam, ma azt gondolom, hogy több, engem újabban érdeklő kérdés előtanulmányának tekinthető a kötet. Idővel ugyanis – néhányotok szerint a képzőművészet felé tolvódva – a roncsolt plakátokból kimetszhető dekollázsok kezdtek lekötni a figyelmemet, s ez az eljárás a lehető legtermészetesebb módon magába fogadja az összes képversköltészeti törekvést, anyagot, képkészítői és képolvadási algoritmust, és nem idegen tőle egyetlen természetes vagy kulturális intervenció sem.

Áfra János: Utaltál rá, hogy az utazáshoz való vonzódásod, a világ feltérképezésére vonatkozó igényed gyerekkorodra vezethető vissza, ezzel függ össze a képzőművészeti tevékenységed is, amelyet sokáig a vizuális költészeted részeként pozícionáltál. A világ számos táján talált plakátronscfotók, kisajátított töredékek, az ezek felhasználásával készült kollázsok, dekollázsok adják a képzőművészeti életműved törzsanyagát. Nemrég jelent meg az *immu Pets* [2023] című önálló katalógusod is, amely már külön tárgyalja az életmű ezen részét. Mostantól azért bátrabban mered képzőművésznek nevezni magad?

Géczi János: Nem, az ilyen merész állításoktól a középiskolai rajz- és művészettörténet-órák óta tartózkodom. Amikor először jártam Athénban, valamikor az egyetemista időszakom végén, óriásplakátok emelkedtek a házak fölé. Akkoriban ilyesmit itthon nem nagyon láttunk. Az egyikén egy nő napozott, mellette egy férfi hevert napágyban, újságot olvasva. Poharak álltak mellettük, a kánikulában vodkát ittak. Azon kezdtem gondolkodni, hogy ki az a nő, aki negyven fokban képes vodkázni a tengerparton? Hogyhogy nem ájul el? Civilizációs, antropológiai és mentalitásbeli

ellentmondásokra jöttem rá, kérdések ébredtek bennem. Érdekelt, hogy a látványvilág mikor akar megteveszteni és mikor őszinte. Mindezeket az alkalmazott és a szabad művészet hogyan hasznosítja? Kultúránk efemer részei erről inkább vallanak, mint az időtállóbbak. A plakát-, illetve hirdetési kultúra, majd az alkalmazott grafika, a rajz, a kollázs törésvonalai nyomába indulva a dekolázsosással könnyebben sikerült különbséget tenni az általam elfogadható és nem elfogadható között.

Áfra János: A veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban és a Petőfi Irodalmi Múzeumban régóta fellelhetőek munkáid, a debreceni MODEM Modern és Kortárs Művészeti Központnak is adományoztál képeket néhány éve, most pedig a Déri Múzeumnak részben az újabb dekolázsok közül, részben pedig a *carmen figuratum* [2002] című kiállítás anyagából, amelyen csúsztatott xeroxokkal idézted fel az európai vizuális költészet legkorábbi alkotásait. Miért fontos neked, hogy gyűjteményekben is fellelhetőek legyenek a művek? Nem tudod hol tárolni őket?

Géczi János: Ez is egy fontos szempont. *(nevet)* A nagyobb méretű munkák a nyakamon maradnak, és az autóm nem a garázsban, hanem az utcán parkol. A vizuális költészethez tartozó vagy az ahhoz sorolhatóságra apelláló művek vagy antológiákban jelennek meg, vagy kiállításokon, olykor, ha az alkotónak szerencséje van, saját könyvben, albumban, jobb esetben könyvműben vagy művészkönyvben is. Mifelénk nincs nagy keletje az ilyen műveknek, s mivel a folyóiratok is ritkán foglalkoznak velük, kétséges a fennmaradásuk. Egyébként sem a dokumentációnak, hanem a műveknek kell addig megmaradni, amíg eldől, kihajíthatóak vagy tartósításra szorulnak.

Valaha a *carmen figuratum* megbecsült költészet volt. Megjelent a 17–18. századi iskolai kultúránkban, amidőn a matematika részeként technopaegniumként tanítják a képverset, a képversértést és a képverscsinálást. De már előtte, a reneszánszban, és annál is korábban, a 8–9. században, a Karoling-kor szerzetesi kultúrájában, előtte pedig a hellenisztikus korban szintén jelentős szerepet játszott. A képverskultúrát valami oknál fogva nem folyamatnak látjuk, emiatt a gyűjteményezése is nehézkes, és ez engem inspirált. Érdemes biztosítani ennek a kultúrának a jelenlétét, ezért is ragaszkodom a katalógusokhoz, és ahhoz, hogy a munkák némelyike legyen ott nyilvános kollekciókban. Ez lehetőséget ad a szisztematikusabb áttekintésre.

Debrecenbe nagyjából negyven év műveiből válogattunk. A Déri Múzeum a párizsi *Magyar Műhely* által kiadott *concrete* [1991] című képverskötetnek a nagyobb blokkját kapta, a többi időszakból pedig szemelvényeket. Most állt össze a nyári múcsarnoki kiállításom anyaga, ahol nagy méretű – 2,5 x 1,7 méteres – munkák is láthatóak lesznek. Aggaszt, de a tárlat után nem tudom, hogyan fogom tárolni az anyagot. Almádiban egy egykori katonai épületben dolgoztam rajtuk.

Áfra János: Azért remélem, nem kell elégetésre vetemedned. Eddig olyan kényelmesen kérdeztelek, hogy a szépírói életműved átfogó feltérképezésére már aligha lehet esély, de ahhoz, hogy megvilágítsuk a költői korpusz méretét, elég két kiadványra utalni. *A Kontinentális kedd – Összegyűjtött versek [1983–2014]* [2017] kötet terjedelme mintegy 1000 oldalra rúg. A címében végpontként megjelölt 2014 óta friss könyveid is születtek, *A napcsíkos darázshoz* [2021] című újabb gyűjteményes

darab mégis rövidebb lett, „mindössze” 750 oldal, pedig több mint negyven évet átölelve visszanyúlik az 1970-es évek közepéig. Mi alapján válogattál ezekben? A korai versek és az újabb kötetek anyagának felhasználásán túl milyen különbségek vannak a kiadványok között? Miért volt szükség egymáshoz ilyen közel két gyűjteményre is?

Géczi János: Az utolsó összegyűjtött tizenhárom önálló verseskötetem jelent meg. Évek alatt kiadtak öt válogatáskötetet – az általad említett két utolsó majdnem teljes áttekintés. Az első válogatást még Tandori Dezső készítette [*Versek*, 1996]. Meglepő és megtisztelő Tandori-kötet lett belőle, látom a tekintetét, ahogy hangsúlyt ad ennek vagy annak a versnek. A Reményi József Tamás szerkesztette kiadványok [*Részkarc*, 2004; *Kiegészítések egy Vörösmarty-sorhoz*, 2013] az én ízlésemet követték annyiban, hogy régi és kevesebb új versből válogattak. Az ugyancsak Jóska összerakta *Kontinentális kedd* [2017] szerencsétlen sorsú kiadvány, amely a Gondolatnál jelent meg, jó, ha 100 példányban. A kiadó nem kapott támogatást, fantomkönyvvé változott. Ezért nem félttem attól, hogy néhány évre rá egy 300 oldallal rövidebb összegyűjtött kötetel jelentkezzen a Kalligramnál. Olyan életműben gondolkodtam, amely javítható, és abban hiszek, hogy ki lehet hozni mindenkor egy jobbat. A *Tiltott Ábrázolások Könyve* [2001, 2002, 2003, 2005, 2007, 2009] hat kiadásváltozatot élt meg, hogy hetedjére az eredeti húsz százaléka csökkentett szövegből új regény legyen. Ez ugyan nem tipikusan európai írói magatartás, de hát magam sem vagyok íróként egyik európai kortárs esztétika és gyakorlat követője sem. Azt gondolom, mint az arabok, nincs befejezett mű.

Áfra János: A töredezettség uralja a *Cholnoky-történetek a Tiltott Ábrázolások Könyvéből* [2023] című prózafüzért is, amelyben a Veszprémhez kötődő Cholnoky család három fiútestvérének, Cholnoky Jenő geográfusnak, valamint Cholnoky Viktor és Cholnoky László íróknak a közös történetét idézed meg, szintén az újrairási, szövegvariálási igényről tanúskodva. Milyen tétje volt ennek a vállalkozásnak?

Géczi János: Talán a Cholnoky-problematika az egyike azoknak, amely a teljes írói pályámon jelen volt. Kezdetben a veszprémivé honosodásomat szolgálta az irodalomtörténeti kutatás, amely három kötetet eredményezett a Vár Ucca Tizenhét-negyedévkönyvek sorában. Aztán e tanulmánykötetek szerkesztésén túl nem csak városalapítóként láttam már őket, de azt is felismertem, hogy nincsenek a helyükön, nemhogy kultuszuk nincs, de közepes mértékű ismertségük sem, holott számottevő volt mind Viktor, mind László korabeli tekintélye. Jenő pedig akadémikusként és ismeretterjesztőként egykor nemzedékek tanár- és férfibálványa volt, akit az 50-es években annullált a kulturális politika. Családi, társadalmi és műveltségi háttérükben a korszakuk vidéki íróival majdhogynem azonosak, sajátosságuk a mély természet-tudományi ismeret, az enciklopédikus gondolkodás, az egzotikumokra és az extrémításra törekvés. Az újságírói praxis előnyösen és hátrányosan is megmutatkozik a szépírásukban. Mindezeknél különösebb azonban néhány szöveg származása és a művek közlési gyakorlata. Viktor a maga nevében közöl egy mások által írt meseregényt, s mindkettőjüknél előfordul, hogy többször – olykor több tucatszor – értékesítik ugyanazt a novellát. Arra is vannak példák, hogy egymás ötleteit felhasználják. Nehéz az önálló szövegvilág körbehatarolása, láthatólag Jenő élményvilága is befolyásolja

a két írótestvérét. Érdekelt, mennyiben tekinthető saját és mennyiben közös alkotásnak a két író Cholnoky hagyatéka, és miképp inspirálódtak Jenő földrajzi leírásaiból. A regényem alapötlete innen származott, tehát nem biografikus mű, hanem egy olyan történet, amelynek a fejezetei a három Cholnoky modorában íródtak.

Áfra János: A prózai életművedből a legnagyobb figyelmet alighanem az „élettörténet-rekonstrukció”-ként megjelölt könyvek keltették. A *Vadnarancsok: Négy élettörténet-rekonstrukció* [1982] egyik megjelent részlete miatt a korszak legszabadabbnak látszó irodalmi folyóiratát, a *Mozgó Világot* bezúzták, ami nyilvánvalóan a mai napig is hozzájárul a könyv iránti érdeklődéshez. A *bunkerrajzoló – Likó Marcell-élettörténet-rekonstrukció* [2015] esetén pedig egy közismert zenész, a Vad Fruttik frontemberének életét dolgoztad fel. Mennyire látod korszerűnek, aktualizálhatónak az irodalmi szociográfia műfaja által vállalt alapfeltevéseket? Tényleg lehetségesnek tartod a rekonstrukciót?

Géczi János: A történetek önmagukban „re-konstrukciók”, az események újraalkotásának vagy a szöveggént történő létezésük megvalósításának a nehézségeivel nemcsak a művészet, hanem minden emberi tevékenység szembesül. Az „élettörténet-rekonstrukció” megnevezés nem a szerző tevékenységének a neve, hanem a művek hőseihez tartozik. Amennyire színvonalas művelői voltak az írók a szociográfiának, annyira nem érdekli most őket. Majdhogynem kizárólag a szociológusok foglalkoznak a közérdeklődésre számot tartó problémákkal – s itt nem sorolom elő egyiket sem –, azonban oly tudományos módszerekkel és nyelvezettel teszik, amelyet csak a szakmabeli ért meg, a társadalmi kérdések iránt érzékenyített olvasó azonban aligha. A szociográfia elerőtlenedését a szociológián túl a kultúrpolitika is örömmel fogadhatja. Szomorúan veszem tudomásul, hogy az írói kurázsizs erre a területre már nem terjed ki. Hogy az alapfeltevésed megdőlt-e? Nem. A *Vadnarancsok* és a *bunkerrajzoló* közti időszakban nem történt elmozdulás a margóra sodródottakkal való törődést, a rájuk történő figyelmet illetően. A többség figyelmét elterelték az ilyesmiktől. Az a bizonyos szociális-kulturális háló, ami tömegeket menthetne meg a fulladástól, nem létezik.

Áfra János: Az elmúlt években a magyar irodalomtudományban megélnékült a figyelem a biopoétika mint értésmód iránt, amely részint az irodalmi kifejezést ért biológiai hatások tanulmányozására épít. Már a 80-as évekbeli avantgárd hosszúverseid is érdekesebbek lehetnek ilyen tekintetben, ami részben nyilván a saját képzettségeddel, valamint a botanikai érdeklődéseddel hozható összefüggésbe. Mennyire érzel elmozdulásokat, pozícióváltásokat ezen a téren a saját pályádon?

Géczi János: Semennyire. Elkeseredve tapasztalom, hogy ennek az értelmezési módnak a tudói nemigen találják annak szükségét, hogy egész magyar irodalomban érdemes gondolkodni: inkább egy új kánonképzés körvonalazódik, miközben nehezen értelmeződik Janus Pannonius humorápatológiai szemléletének versekben is tetten érhető érvényessége, Jókai romantikus természetszemléletének a következménye, Juhász Ferenc biológiai-holisztikus látásmódja, Áprily, Jékely, Szepesi Attila vagy Kiss Anna természeti lényűsége.

Az elmúlt évtizedben sokat találkozok, naponta beszélök egy kutyás társammal, Csányi Vilmosmal [beszélgetőkönyvünk: *Őszi kék*, 2018], és ezek a dialógusok nagyban átértékelték a korábbi nézeteimet, beláttam, hogy ökológiai szempontrendszer alapján is szükséges magamat, a társadalmat és a fajomat értékelni. A csoporttudatom nemcsak emberekre vonatkozik, hanem a teljes környezetemre. A rendszerváltással ugyan lecserélődött az az emberkép, ami addig értéknek számított, bizonyos közösségi prioritások neveltségessé váltak, mások pedig idegen tartalmakkal töltődtek meg. A csoporttulajdonságaink között a sajátosságok hangsúlyozódnak, és nem a közösségeket erősítők.

Áfra János: Elismert rózsakutató vagy...

Géczi János: Mi az, hogy elismert? Ugyan! Van talán egy tucat rhodológus a világban. Az, hogy volt néhány év, amikor éppen én tudtam a legtöbbet a rózsák művelődéstörténetéről, nem nagy kunszt. Szerencsére az idő képes gyarapodni, a benne lezajlott események számosabbak, lesz mindig új ismeret, természetesen a rózsahasználatról is. Az a nyolc rózsaszakkönyv, aminek szerzője vagyok, gyorsan beporosodik, és nyilván el is évül majd.

Áfra János: Azért az mégiscsak fontos, hogy a növény szimbolikus ábrázolásmódjainak beható ismerőjeként (legutóbbi kapcsolódó kötet: *A rózsza labirintusa*, 2020) írsz verseket, így hát visszatérően feltűnnek nálad a virágok – olykor a képversek formarendjét uralva, máskor pedig verstémaként. A gyűjteményes könyv címe mintha a versek elsődleges megszólítottjává azt a „napcsíkos darazsat” avatná, amely részt vesz a virágok beporzásában és a kártékony rovarok elpusztításában. A legutóbbi verseskötet, *Az utolsó rózsához* [2023] pedig a kutatásaid fő tárgyát adó virággal teszi ugyanezt. Megszólíthatók-e a kerted rózsái? Szoktál beszélgetni velük? Vagy erre csak a versekben adódik lehetőség?

Géczi János: Antoine de Saint-Exupéry számol be plasztikusan a kertészbarátságáról: két férfi, állati jó kapcsolatban vannak, mindent tudnak egymásról, nagyokat beszélgetnek a rózsákról, aztán földrajzilag távolra kerülnek egymástól, de leveleznek tovább. Az egyikük egyszer csak azt írja a barátjának, hogy „ma megnéztem egy rózsát”, és azt a választ kapja: „én is megnéztem ma egy rózsát”.

A rózsza a nagyon kevés civilizációs élőlény egyike, s ennek a 200-300 fajnak a történetét az utóbbi fél évszázadban kezdték feltárni. Amikor kikoptam a biológuságból, csak a történeti ismereteim nem avultak el, azt kellett hasznosítani. Ráébredtem, hogy fontos jelentéshordozó volt ez a növény az antikvitásban, majd a két testvércivilizációban, a keresztény és az iszlám kultúrában. Követni lehet a művelődéstörténeti korszakokként átalakuló rózsajelkép-mintázatot éppúgy, mint a növényről referáló nézeteket, s természetesen nem konkrétan a virágról, hanem az arról gondolkodó emberről tudható csak meg ez-az.

Ha a rózsajelképek segítségével szólal meg valaki, mint legutóbb Tompa Andrea és Danyi Zoltán, bizonyosan új mondandója van a világról és természetesen a növényről. Az én kötetemre is ekként szeretnék gondolni, olyan rózsajelképeket

reméltem megírni, amelyekről mindeddig nem volt szó, mivel nem mutatkozott rájuk szükség. A kötet kettős történet, egy 12. századi lovagé és egy mai szerelemé, ahol a rózsák a keresés emblémái. Miért ne fordulhattam volna ahhoz a növényhez, amelynek leginkább ismerem a történetét? Költészeti tárggyá tenni tudományos kérdéseket, majd visszaforgatni problémákat a tudományba – ennek a lehetőségei nagyon izgalmasak. Nekem nincs két valóságom.

Áfra János: Az új verseskötnyv *Egy harcostársra* című versében „a / *Prédikátorok könyve* szerzője értőn olvassa / Assisi Ferenc *Naphimnuszát*”; a *Források* című versciklus belső címeit *Plinius*, *Kelemen*, *Alexander* és *Basilius* nevei adják; az *Egy rózsában* Vergilius tűnik fel; Shakespeare-t és Petrarcat *A nyírfalevélről* című dekonstruált szonettben említet; a magyar irodalomból pedig Tompa Mihály, Garay János, Vas István, Nemes Nagy Ágnes, Szócs Géza, Esterházy Péter vagy épp Aczél Géza neve is előkerül. Hogy lehet, hogy ilyen sok és sokféle szöveghagyományt használ inspirációs forrásul párhuzamosan még most is?

Géczi János: Nagy étkű vagyok, mondhatnám, jogom van használni, élvezni az általam megérinthető – nyilván nem teljes, inkább töredékes – kultúrát, s ahol képes vagyok rá, forrásokat is lelhetek bennük.

Áfra János: A korábbi köteteken is jól érezhető az az erudíció, az antik műveltség, a nagy kultúrtörténeti és térbeli távlatok bejárása iránti igény, amelyhez egy archaizmusoktól és szakszavaktól sem idegenkedő beszédmód társul megint, ám az olvasást elnehezítő mondat szerkezetek most helyenként oldódni látszanak, emellett olykor teret enged a kötet a személyesebb, alanyi megszólalás módnak, például *A Gécziekről* című vers ezt a címmel is kihangsúlyozza. Nem akarok tapintatlan lenni, de az a fajta összegzési igény, amely mostanában sok szinten megnyilvánul az életművedben, „az örök élet”-re való felkészülés igényéből fakad?

Géczi János: Hát, azzal nincs dolgom. Elég, ha kosárnyinál alig nagyobb kazalt összehordok.

